

Валерій Тіщенко

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри криміналістики
Національного університету "Одеська юридична академія"
(Одеса, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2441-7535>
Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/AAB-5414-2020-valeriy.tishenko1@gmail.com>

DOI: 10.33498/Юшн-2021-08-091

УДК 343.9

РОЛЬ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ДОКТРИНИ КРИМІНАЛІСТИКИ

АНОТАЦІЯ. Метою статті є з'ясування взаємного впливу теорії криміналістики і теоретичних основ криміналістичної методики і ролі останньої у формуванні доктрини криміналістики.

Відзначається, що криміналістична методика є складовою криміналістики, а тому свої завдання вирішує в руслі загальної мети криміналістичної науки: пізнання і подальше практичне використання знань щодо закономірностей у події злочину, механізму відображення його в носіях інформації, організації пошуково-пізнавальної діяльності, на основі чого розробляє технології, методи і засоби з виявлення та розслідування кримінальних правопорушень.

Наголошено, що теоретичні положення криміналістичної методики розслідування ґрунтуються на низці загальних засад криміналістики, до яких відносяться: 1) виокремлення двох взаємопов'язаних об'єктів криміналістичного аналізу – злочину (злочинної діяльності) і розслідування (слідчої діяльності); 2) дослідження вказаних об'єктів із позицій діяльнісного, системного, функціонального, технологічного, евристичного й інформаційного підходів; 3) розуміння сутності розслідування як інформаційно-пізнавальної діяльності.

Виокремлено пізнавальний, інформаційний та організаційно-управлінський аспекти діяльності з розслідування у світлі згаданих засад криміналістики, що суттєво впливає на розуміння змісту і завдань криміналістичної методики, на розроблення теоретично обґрунтованих практичних рекомендацій з оптимальної організації розслідування окремих категорій правопорушень.

Відзначено, що криміналістична методика не тільки використовує загальну й окремі криміналістичні вчення і теорії, а й сама розробляє власні теоретичні засади, які являють собою системне наукове утворення, в якому відбиваються призначення, завдання, сутність і специфічні елементи криміналістичної методики.

Вказано, що окремі теоретичні положення, поняття і категорії, що виникли в криміналістичній методиці (криміналістична класифікація, криміналістична характеристика злочинів, типові слідчі ситуації тощо) з часом стали розглядатися як окремі теорії криміналістики.

Мета теоретичних положень криміналістичної методики злочинів полягає у створенні теоретичної бази, на якій формуються системи наукових підходів і

© Валерій Тіщенко, 2021

принципів побудови окремих методик розслідування різного рівня та умов їх застосування у практичній діяльності.

Розглянуто завдання криміналістичної методики: 1) розроблення принципів формування окремих методик розслідування; 2) розроблення рекомендацій з їх адаптації та застосування у розслідуванні конкретних кримінальних правопорушень; 3) розроблення рекомендацій із побудови методики розслідування у кримінальному провадженні за відсутності наукової методики з розслідування відповідної категорії кримінальних правопорушень.

Відзначено, що за умови правильного визначення принципів наукового формування окремих методик доцільним є створення загальної (базової) моделі криміналістичної методики розслідування. Наводяться та обґрунтовуються специфічні принципи формування окремих криміналістичних методик, які відзначаються конкретно-методичною, прагматичною і програмованою спрямованістю.

Запропоновано систему принципів адаптації окремих методик до конкретного випадку розслідування кримінального правопорушення.

Зазначено, що доцільним є виокремлення стратегічного і тактичного рівнів розслідування, що надає йому системності й технологічності, дає змогу чітко виділити кінцеві і проміжні, загальні і локальні завдання, а також шляхи їх вирішення. У цьому розумінні криміналістичну методику можна розглядати як стратегію розслідування.

Зроблено висновок, що криміналістична методика розслідування як завершальний розділ криміналістики синтезує всі її наукові здобутки з метою створення системи ефективних рекомендацій з розслідування кримінальних правопорушень. Вона також відіграє суттєву роль у формуванні доктринальних положень криміналістики, збагачуючи і розвиваючи її теорію, трансформуючи та покладаючи їх у практичне русло діяльності з розслідування різних видів і форм кримінальних правопорушень.

Ключові слова: криміналістична методика розслідування; доктрина криміналістики; теоретичні положення криміналістичної методики; завдання і принципи формування криміналістичної методики; базова модель методики розслідування; стратегія і тактика розслідування.

Метою дослідження є з'ясування впливу теорії криміналістики на теоретичні (загальні) положення криміналістичної методики розслідування та зворотного впливу криміналістичної методики на формування доктрини криміналістики.

Теоретичним положенням криміналістики і загальним положенням криміналістичної методики приділялося чимало уваги у працях Н. Колесніченка, Р. Белкіна, М. Селіванова, А. Дулова, В. Образцова, І. Возгріна, В. Шепітька, В. Журавля, В. Бахіна, Б. Щура, М. Яблокова, С. Чурилова, А. Шмоніна та інших учених. Проте роль методики розслідування у доктрині криміналістики не досліджувалася.

Криміналістика являє собою комплекс знань, спрямованих на пізнання і подальше практичне використання закономірностей у події правопорушення, закономірностей відображення його в носіях інформації для оптимальної організації пошуково-пізнавальної діяльності, на основі

чого розробляє технології, методи, прийоми і засоби з виявлення та розслідування кримінальних правопорушень.

У практичному аспекті методи і засоби криміналістики спрямовані на з'ясування сутності кримінально релевантної події, її обставин і причетних до неї осіб, що дає змогу правильно визначити вид кримінального правопорушення (якщо воно було), здійснити його кваліфікацію, прийняти відповідні процесуальні рішення. Криміналістика утворює інформаційну основу з виконання багатьох важливих кримінально-правових і кримінально-процесуальних завдань, що постають у досудовому розслідуванні, і таким чином забезпечує функціонування кримінального права і кримінального процесу¹.

Сама ж наука криміналістика – це система знань, яка традиційно включає теоретичні засади, криміналістичну техніку, криміналістичну тактику і криміналістичну методику розслідування. Остання є завершальною частиною криміналістики, основним завданням якої є формування методик розслідування окремих категорій (видів, груп) кримінальних правопорушень: злочинів і кримінальних проступків. У методиці розслідування синтезуються, отримують розвиток і конкретизуються щодо організації розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень положення попередніх розділів криміналістики.

Слід підкреслити, що теоретичні положення криміналістичної методики ґрунтуються на низці загальнокриміналістичних доктринальних засад. До них насамперед необхідно віднести:

1. Дослідження закономірностей кримінального правопорушення і його наслідків, а також оптимальної організації розслідування як основоположних об'єктів криміналістичного аналізу.

2. Дослідження вказаних об'єктів із позицій діяльнісного, системного, функціонального, технологічного, евристичного та інформаційного підходів.

3. Розуміння сутності розслідування як інформаційно-пізнавальної діяльності, що базується на закономірності неодмінного відображення поведінки правопорушника й інших учасників події в навколишньому середовищі у вигляді матеріальних та ідеальних слідів, на принциповій можливості їх виявлення, дослідження і використання у доказуванні.

Закономірності кримінального правопорушення в криміналістиці вивчаються в аспекті виокремлення та аналізу тих складових поведінки правопорушника, які є криміналістично значущими, тобто сприяють пошуку слідів та іншої доказової інформації з метою встановлення сут-

¹ В Шепітько, 'Криміналістика у системі юридичних наук: сучасний стан та розвиток' в *Правова доктрина – основа формування правової системи держави: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю Нац. акад. прав. наук України* (Право 2013) 532–5; В Тіщенко, 'Криміналістика як юридична наука і навчальна дисципліна' *Правове життя сучасної України: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Гельветика 2018) 405–7.

ності кримінально-релевантної події, її обставин і винної особи. Такі складові можуть бути виділені і типізовані залежно від виду кримінального правопорушення з урахуванням особливостей кожного з них, а також із вказівкою на зв'язки, які існують між його елементами. Таким чином будується типова пошуково-інформаційна модель правопорушень певного виду, зміст і структура якої надається у їх криміналістичній характеристиці. На нашу думку, криміналістична характеристика правопорушення є категорією, яка повністю охоплює всі криміналістично значущі сторони кримінального діяння і повинна включати такі елементи: 1) дані щодо особи правопорушника; 2) дані щодо мотивів і цілей кримінального правопорушення; 3) дані щодо об'єкта посягання (предмет посягання та особу потерпілого); 4) дані про обстановку (місце, час та інші умови); 5) дані щодо механізму правопорушення²; 6) дані щодо слідів та інших наслідків правопорушення. Всі вказані елементи перебувають у законних залежностях один від одного і тісному взаємозв'язку.

Саме така структура криміналістичної характеристики дає змогу побудувати типові моделі окремих категорій (видів, груп) кримінальних правопорушень і використовувати їх у практиці розслідування: висувати версії щодо сутності й обставин події, причетних до неї осіб, цілеспрямовано здійснювати інформаційно-пошукову діяльність (зокрема, з пошуку і виявлення слідів правопорушення та інших доказів, ознак і властивостей винної особи).

Закономірності слідоутворення базуються на положеннях теорії відображення, відповідно до якої кожна взаємодія (безпосередня чи опосередкована) людей між собою або з певними речами призводить до змін, відбитків, слідів у навколишньому середовищі, а також у свідомості і пам'яті людей, тим самим породжуючи відповідну криміналістично значущу інформацію, яку треба відшукати в її носіях – нерідко неочевидних або прихованих. Звідси впливає сутність і характер розслідування як інформаційно-пошукової діяльності.

Діяльнісний підхід дає змогу розглядати кожне кримінальне правопорушення (злочин або кримінальний проступок) чи низку злочинних дій (кримінальну діяльність) як більш-менш складну систему дій, психофізіологічних актів, вчинків, що здійснюються у певній послідовності для отримання бажаного результату. Поряд із цим криміналістично зна-

² Під механізмом правопорушення ми розуміємо сукупність дій із підготовки, вчинення і приховування правопорушення, зв'язків і взаємодій його учасників у їх просторово-часовій послідовності. Існує думка про те, що механізм злочину – це об'єкт пізнання (явище, яке охоплює всі елементи події), а криміналістична характеристика є сукупністю знань про цей об'єкт, відображенням механізму вчинення (Див.: А Волобуєв, *Механізм злочину та його зв'язок з концептуальними положеннями криміналістики* (2019) 66–70).

чущими є і дії особи-правопорушника, які вчиняються ним підсвідомо: імпульсивні та афективні, а також навички і звички³.

Крім того, у сучасній кримінальній діяльності, особливо в організованій і професійній, спостерігається системність, що виявляється у наявності певної структури: суб'єкта (однієї особи, групи осіб або злочинної організації з ієрархічним об'єднанням її членів), мотиву, мети, об'єкта, обстановки, заздалегідь продуманих способів і засобів у підготовці, вчиненні і приховуванні злочинних дій, досягнутого результату, тобто сукупно відповідних елементів, які перебувають у тісному зв'язку, відповідно до основної функції такої діяльності.

Розслідування теж доцільно розглядати як специфічну людську діяльність, сутністю якої є виявлення і пізнання кримінально релевантних подій на основі пошуку, виявлення і дослідження криміналістично значущої інформації щодо слідів, обставин і наслідків події, яка розслідується, встановлення причетних до неї осіб та їх ролі у тому, що сталося⁴. Розслідування характеризується суворою системністю, чіткою структурою (суб'єктами розслідування з відповідними повноваженнями, що впливають із законів і підзаконних актів, метою, об'єктом, предметом доказування, процесуальними засобами, методами і прийомами, обстановкою і результатом), правовим та криміналістичним забезпеченням слідчої діяльності і відповідними функціями. Все це свідчить про необхідність виокремлення організаційно-управлінського аспекту розслідування в теоретичних положеннях криміналістичної методики. Цей аспект розслідування доцільно досліджувати і відображати у методичних рекомендаціях за допомогою технологічного підходу, що дає змогу розглядати діяльність з розслідування як систему дій і заходів, які виконуються відповідно до програми розслідування з поетапного і послідовного вирішення стратегічних і тактичних завдань. Особливість технології діяльності з розслідування полягає у тому, що вона відзначається динамічністю свого змісту і залежністю від слідчих ситуацій, які в окремих методиках розслідування типізуються, що дає змогу побудувати програму на певний етап розслідування та алгоритми вирішення поставлених завдань і перевірки версій⁵. Водночас індивідуальність кожного злочину і конкретних слідчих ситуацій зумовлює використання евристичного підходу, творчого осмислення кожного випадку розслідування. "Трафаретні" рішення у використанні методів і засобів розслідування призводять до помилок і нерідко заганяють розслідування у глухий кут.

³ В. Тіщенко, 'Злочинна діяльність як об'єкт криміналістики' (2006) 27 Актуальні проблеми держави і права 139–45.

⁴ Л. Самыгин, *Расследование преступлений как система деятельности* (Изд-во Московского ун-та 1989) 182.

⁵ В. Тіщенко, А. Барцицька, *Теоретичні засади формування технологічного підходу в криміналістиці* (Фенікс 2012) 144–50.

Врахування таких підходів сприяє розробленню теоретично обґрунтованих практичних рекомендацій з оптимальної організації проведення розслідування окремих категорій правопорушень⁶.

Поряд із цим криміналістична методика розслідування розробляє власні теоретичні засади, на яких ґрунтується побудова базової (загальної) моделі криміналістичної методики, а також формуються і застосовуються окремі методики розслідування.

Таким чином, криміналістична методика може розглядатись: 1) як розділ криміналістики, що включає власні теоретичні положення і рекомендації щодо розслідування конкретних категорій злочинів і кримінальних проступків; 2) як окрема методика (система рекомендацій) розслідування певної групи злочинів; 3) як переломлення рекомендацій групової (видової) методики до розслідування конкретного злочину⁷.

Головні теоретичні положення криміналістичної методики включають визначення її поняття як розділу криміналістики і як типової моделі інформаційно-пізнавальної діяльності з розслідування окремих груп кримінальних правопорушень; з'ясування джерел її формування; формулювання її загальних і спеціальних завдань; розгляд значення та використання наукових підходів – системно-діяльнісного і функціонального у розробленні методик розслідування, які спрямовані на дослідження механізму злочину, з одного боку, та організації розслідування (слідчої діяльності) – з другого; виокремлення принципів побудови і застосування окремих методик розслідування, а також їх структури; розроблення класифікації окремих методик для більш ефективного використання у практичній діяльності⁸.

Як бачимо, зазначені теоретичні положення являють собою системне теоретичне утворення, в якому відбиваються призначення, завдання і сутність криміналістичної методики розслідування як розділу криміналістики та її специфічні складові, що потребують подальшого наукового дослідження. Тому не можна погодитися з думкою Р. Белкіна, що такі положення слід розглядати тільки як загальні положення відповідного розділу криміналістики, як “екстракт” зі змісту окремих криміналістичних теорій і все, про що в них говориться, міститься в окремих теоріях, взятих у сукупності⁹. Звісно, в теоретичних положеннях криміналістичної методики використовуються загальна й окремі теорії криміналістики. Наприклад, вчення про криміналістичну класифікацію, про особу правопорушника, про особу жертви, про механізм слідоутворення тощо.

⁶ В Тіщенко, 'Наукові передумови розробки теоретичних основ криміналістичної методики розслідування' (2006) 57 Наукові праці Одеської національної юридичної академії 228–37.

⁷ В Шепітько (ред), *Криміналістика: підручник, т 2* (Право 2019) 4.

⁸ В Тіщенко (ред), *Криміналістика* (Гельветика 2017) 348.

⁹ Р Белкин, *Курс криминалистики* (Закон и право 2001) 35.

Вони адаптуються і набувають своєї специфіки відповідно до завдань криміналістичної методики розслідування.

Водночас слід погодитися з думкою В. Журавля про те, що загальні положення всіх розділів криміналістики ‘доцільно розглядати як сукупність теоретичних побудов, що становлять резерв для формування самостійних окремих криміналістичних учень’¹⁰. Дійсно, певні теоретичні утворення криміналістичної методики, що виникла в її надрах (криміналістична класифікація злочинів, криміналістична характеристика злочинів, типові слідчі ситуації, періодизація розслідування тощо), із поглибленням їх дослідження стали з часом розглядатись як окремі теорії або вчення, що увійшли до першого розділу криміналістики – її теоретичних засад.

Так, починаючи з праць Л. Сергєєва¹¹ та О. Колесніченка¹², категорія ‘криміналістична характеристика злочинів’ виникла і дістала свого розвитку в криміналістичній методиці розслідування. Проте вже у 80-х роках минулого століття у зв’язку з виділенням злочину як об’єкта криміналістики і його подальшого аналізу була висловлена думка (В. Образцов, І. Крилов) про розташування положень щодо криміналістичної характеристики злочинів у загальній теорії криміналістики¹³. У 90-х роках вона вже розглядалася серед теоретичних засад криміналістики в деяких підручниках¹⁴.

Проте не тільки в цьому вбачається сутність і значення загальних (теоретичних) положень криміналістичної методики. Їхньою метою, на наше переконання, є створення специфічної теоретичної бази, на якій формуються системи наукових підходів і принципів побудови окремих методик розслідування різного рівня та умов їх застосування у практичній діяльності. Вказана мета може бути реалізована завдяки виконанню таких завдань: 1) розроблення теоретичних засад формування окремих методик розслідування; 2) розроблення рекомендацій з адаптації та застосування окремих методик до розслідування конкретних правопорушень; 3) розроблення рекомендацій із побудови методики розслідування у кримінальному провадженні при відсутності наукової методики розслідування відповідної категорії кримінальних правопорушень.

Розглянемо вказані завдання детальніше.

¹⁰ В Журавель, *Загальна теорія криміналістики: генеза та сучасний стан* (Право 2021) 131.

¹¹ Л Сергєєв, ‘Расследование и предупреждение хищений, совершаемых при производстве строительных работ’ (автореф дис канд юрид наук, 1966) 4.

¹² А Колесніченко, ‘Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений’ (автореф дис д-ра юрид, 1967) 10.

¹³ В Образцов, ‘Криміналістическая характеристика преступлений: дискуссионные вопросы и пути их решения’ в *Криміналістическая характеристика преступлений: сборник научных трудов* (Клочков В ред, 1984) 13; И Крылов, ‘Криміналістическая характеристика и ее место в системе криміналістики и в вузовской программе’ в *Криміналістическая характеристика преступлений: сборник научных трудов* (Клочков В ред, 1984) 33.

¹⁴ *Криміналістика* (Пантелеев И, Селиванов Н ред, 1993) 25–38.

1. Окремі методики розслідування можуть формуватися щодо різного рівня, виду, форм кримінальних правопорушень і тому повинні відбивати криміналістичну специфіку в їх розслідуванні. Вони повинні розроблятися на основі загальних принципів, що в їх системній множині дасть змогу утворити спільну структуру, яка включає основоположні елементи в їхньому взаємозв'язку та підпорядкованості.

Класифікаційна система криміналістичних методик включає центральним елементом видову методику, яка базується на врахуванні кримінально-правової категорії – видів злочину. Це зрозуміло, оскільки види злочину поряд із кримінально-правовими ознаками розрізняються і за кримінально значущими ознаками: способом, знаряддям, обстановкою їх вчинення, а отже, – і за слідовою картиною, що важливо для виокремлення і побудови різного рівня окремих методик розслідування. Криміналістично значущі ознаки відповідних груп злочинів у межах окремого виду зумовлюють доцільність розроблення підвидових методик (наприклад, стосовно розслідування вбивств на замовлення), а певна спільність таких ознак – розроблення міжвидових або міжродових методик (наприклад, щодо розслідування корисливо-насильницьких злочинів). Вчинення системи злочинів різних видів у певній послідовності, що дає змогу поетапного досягнення складної злочинної мети, утворює відповідну злочинну технологію, що викликає необхідність розроблення комплексних методик розслідування (це, наприклад, методики розслідування щодо кримінальних правопорушень у сфері господарської і службової діяльності, обігу наркотичних і лікарських засобів тощо).

Доцільним є створення і так званих позавидових методик розслідування, в яких виокремлюється певна криміналістично значуща ознака, яка суттєво впливає на зміст та організацію слідчої діяльності у кримінальному провадженні¹⁵. Такими ознаками можуть бути особа кримінального правопорушника, потерпілого, знаряддя й умови, сфера кримінальних правопорушень, ступінь і форма організації злочинних угруповань та ін. Водночас, вважаємо, що позавидові методики привертають увагу слідчого до відповідних особливостей розслідування виокремленої категорії кримінальних правопорушень, але не висвітлюють шляхи і методи встановлення всіх обставин правопорушень, що підлягають доказуванню. Тому їх слід вважати допоміжними, такими, що доповнюють зазначені вище методики.

У криміналістичній літературі обговорюється питання щодо доцільності розроблення базової методики розслідування у вигляді універсальної, уніфікованої моделі, за якою мають створюватися окремі методики

¹⁵ В Журавель, 'Концептуальні підходи до модернізації окремих криміналістичних методик' в *Правова доктрина України, т 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку* (Тацій В, Борисов В ред, Право 2013) 969–70.

розслідування¹⁶. Таку думку можна підтримати за умови оптимального вибору принципів наукового формування окремих криміналістичних методик, що дає змогу визначити їхню загальну структуру. Вважаємо, що на основі доктринальних положень теорії криміналістики та специфічних завдань криміналістичної методики як її розділу до таких принципів доцільно віднести: 1) розроблення окремих методик розслідування з урахуванням криміналістичної класифікації відповідної категорії злочинних правопорушень; 2) формування кожної методики розслідування на базі аналізу таких правопорушень й утворення їх типової інформаційної моделі – криміналістичної характеристики; 3) визначення кола обставин, що підлягають з'ясуванню і встановленню; 4) зазначення стратегічних завдань, загальних версій, напрямів їх вирішення і перевірки; 5) виокремлення типових слідчих ситуацій на початковому та подальшому етапах розслідування; 6) визначення тактичних завдань відповідно до кожної типової ситуації та методів і засобів їх вирішення; 7) розроблення специфічних тактичних, організаційних і техніко-криміналістичних засобів, прийомів і правил проведення тактичних операцій і окремих слідчих дій у розслідуванні відповідної категорії кримінальних правопорушень.

На відміну від декларативних принципів загального характеру (історизм, системність, науковість, об'єктивність, структурованість тощо¹⁷), запропоновані принципи мають конкретно-методичну, прагматичну, програмову спрямованість. На нашу думку, вони можуть бути покладені в основу базової (загальної) моделі криміналістичної методики розслідування, яка слугує уніфікованим технологічним підходом до розроблення окремих методик з урахуванням особливостей відповідної категорії правопорушень і слідчих ситуацій у їх розслідуванні.

2. Окремі методики розслідування повинні бути обрані, адаптовані і застосовані у практичній діяльності за такими програмно-цільовими принципами: 1) обрання напряму розслідування і досягнення його кінцевої мети, враховуючи кримінально-правову оцінку події та предмета доказування; 2) визначення належності події, яка розслідується, до певного типу, виду, групи правопорушень на основі криміналістичної класифікації, що дає змогу правильно обрати криміналістичну методику або констатувати її відсутність, з'ясувати особливості такого кримінального правопорушення; 3) використання даних криміналістичної характеристики відповідної категорії злочинів (правопорушень) для побудови

¹⁶ В Журавель, *Криміналістичні методики розслідування: сучасні наукові концепції* (Апостіль 2012) 93, 95–111. Див. також: Ю Гармаев, А Лубин, *Проблемы создания криминалистических методик расследования преступлений: теория и практика* (Юрид центр Пресс 2006) 162–89.

¹⁷ Див., наприклад: А Шмонин, *Методология криминалистической методики* (Юрлитинформ 2010) 79–80; Б Шур, *Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик* (Харків юридичний 2010) 232.

слідчих версій щодо події загалом, окремих її обставин, причетних до неї осіб, визначення характеру і місцезнаходження слідів кримінального правопорушення; 4) з'ясування та оцінка конкретної слідчої ситуації, яка виникла на початковому етапі розслідування, та використання типових програм розслідування, які включають типові завдання, версії, методи і засоби їх вирішення і перевірки, адаптуючи їх до конкретних умов розслідування; 5) поділ завдань та алгоритмів їх вирішення відповідно до умов початкового і подальшого етапів розслідування; 6) чітке і повне планування відповідно до стратегічних і тактичних завдань розслідування, перевірки висунутих версій, взаємодії з правоохоронними органами, службовими особами та громадськістю; 7) використання сучасних наукових і технічних можливостей, а також спеціальних знань у збиранні, оцінці та дослідженні доказової інформації¹⁸.

3. У випадку відсутності науково розробленої окремої криміналістичної методики або якщо така методика з якихось причин не задовольняє слідчого, рекомендується її конкретна побудова на базі теоретичних положень криміналістичної методики та за викладеними вище принципами. Звичайно, практична побудова методики розслідування потребує творчого (евристичного) підходу до оцінки кримінально релевантної події, побудови версій та розроблення програми розслідування у конкретному кримінальному провадженні. Саме в таких випадках проявляються його теоретична підготовка, професійні якості слідчого, вміння вирішувати нестандартні завдання.

Слід зазначити, що розслідування здійснюється на двох рівнях – тактичному і стратегічному. Тактика застосовується для вирішення нагальних завдань, що впливають із конкретної слідчої ситуації, тоді як стратегія передбачає планування розслідування загалом, із виокремленням і програмою вирішення стратегічних завдань у конкретному кримінальному провадженні.

Якщо криміналістичну тактику можна розглядати як систему рекомендацій з організації та проведення локальних і проміжних тактичних операцій та окремих слідчих (розшукових) дій, то криміналістичну методику розслідування – як систему рекомендацій із застосування комплексу методів і засобів (криміналістичних технологій), спрямованих на з'ясування юридичної сутності і фактичних обставин події, виявлення і встановлення всіх винних осіб, оптимальну організацію розслідування від його початку і до кінця. Тобто криміналістична методика виконує роль стратегії розслідування кримінального правопорушення. Це означає, що основна функція методики розслідування полягає в розробленні

¹⁸ В Тіщенко, 'Принципи криміналістичних методик' в *Правова доктрина України, т 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку* (Тацій В, Борисов В ред, Право 2013) 1000–2.

комплексу методів і засобів вирішення стратегічних завдань розслідування.

Висновки. Підсумовуючи викладені положення, можна стверджувати, що криміналістична методика розслідування, будучи завершальним розділом криміналістики, синтезує всі її наукові здобутки і спрямовує їх із метою створення системи ефективних рекомендацій із розкриття і розслідування різних категорій кримінальних правопорушень. У доктринальних положеннях криміналістики вона робить свій суттєвий вклад, збагачуючи і розвиваючи теорію і методологію криміналістики, надаючи методичні рекомендації з оптимізації організації розслідування, зміцнюючи його технологічний та евристичний потенціал.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Belkin R, *Kurs kriminalistiki* (Zakon i pravo 2001) (in Russian).
2. Garmaev Ju, Lubin A, *Problemy sozdaniya kriminalisticheskikh metodik rassledovaniya prestuplenij: teoriya i praktika* (Jurid centr Press 2006) (in Russian).
3. Samygin L, *Rassledovanie prestuplenij kak sistema dejatel'nosti* (Izd-vo Moskovskogo un-ta 1989) (in Russian).
4. Shchur B, *Teoretychni osnovy formuvannia ta zastosuvannia kryminalistychnykh metodyk* (Kharkiv yurydychni 2010) (in Ukrainian).
5. Shmonin A, *Metodologija kriminalisticheskoy metodiki* (Jurlitinform 2010) (in Russian).
6. Tishchenko V, Bartsytska A, *Teoretychni zasady formuvannia tekhnolohichnoho pidkhotu v kryminalistytsi* (Feniks 2012) (in Ukrainian).
7. Volobuiev A, *Mekhanizm zlochynu ta yoho zv'iazok z kontseptualnymy polozhenniamy kryminalistyky* (2019) (in Ukrainian).
8. Zhuravel V, v *Kryminalistychni metodyky rozsliduvannia: suchasni naukovi kontseptsii* (Apostil 2012) (in Ukrainian).
9. Zhuravel V, *Zahalna teoriia kryminalistyky: heneza ta suchasnyi stan* (Pravo 2021) (in Ukrainian).

Edited books

10. *Kriminalistika* (Panteleev I, Selivanov N red, 1993) (in Russian).
11. Krylov I, 'Kriminalisticheskaja harakteristika i ee mesto v sisteme kriminalistiki i v vuzovskoj programme' v *Kriminalisticheskaja harakteristika prestuplenij: sbornik nauchnyh trudov* (Klochkov V red, 1984) (in Russian).
12. Obrazcov V, 'Kriminalisticheskaja harakteristika prestuplenij: diskussionnye voprosy i puti ih reshenija' v *Kriminalisticheskaja harakteristika prestuplenij: sbornik nauchnyh trudov* (Klochkov V red, 1984) (in Russian).
13. Shepitko V (red), *Kryminalistyka: pidruchnyk, t 2* (Pravo 2019) (in Ukrainian).
14. Tishchenko V (red), *Kryminalistyka* (Helvetyka 2017) (in Ukrainian).
15. Tishchenko V, 'Pryntsypy kryminalistychnykh metodyk' v *Pravova doktryna Ukrainy, t 5: Kryminalno-pravovi nauky v Ukraini: stan, problemy ta shliakhy rozvytku* (Tatsii V, Borysov V red, Pravo 2013) (in Ukrainian).

Валерій Тищенко

16. Zhuravel V, 'Kontseptualni pidkhody do modernizatsii okremykh kryminalistychnykh metodyk' v *Pravova doktryna Ukrainy, t 5: Kryminalno-pravovi nauky v Ukraini: stan, problemy ta shliakhy rozvytku* (Tatsii V, Borysov V red, Pravo 2013) (in Ukrainian).

Journal articles

17. Tishchenko V, 'Zlochynna diialnist yak ob'iekt kryminalistyky' (2006) 27 Aktualni problemy derzhavy i prava 139–45 (in Ukrainian).
18. Tishchenko V, 'Naukovi peredumovy rozrobky teoretychnykh osnov kryminalistychnoi metodyky rozsliduvannia' (2006) 57 Naukovi pratsi Odeskoi natsionalnoi yurydychnoi akademii 228–37 (in Ukrainian).

Theses

19. Kolesnichenko A, 'Nauchnye i pravovye osnovy rassledovaniya ot del'nykh vidov prestuplenij' (avtor ef dis d-ra jurid, 1967) (in Russian).
20. Sergeev L, 'Rassledovanie i preduprezhdenie mishhenij, sovershaemykh pri proizvodstve stroitel'nykh rabot' (avtor ef dis kand jurid nauk, 1966) (in Russian).

Conference papers

21. Tishchenko V, 'Kryminalistyka yak yurydychna nauka i navchalna dysyplina' v *Pravove zhyttia suchasnoi Ukrainy: Materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (Helvetyka 2018) 405–7 (in Ukrainian).
22. Shepitko V, 'Kryminalistyka u systemi yurydychnykh nauk: suchasnyi stan ta rozvytok' v *Pravova doktryna – osnova formuvannia pravovoi systemy derzhavy: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysviach. 20-richchiu Nats. akad. prav. nauk Ukrainy* (Pravo 2013) 532–5 (in Ukrainian).

Valeriy Tishchenko

THE ROLE OF CRIMINALISTICS INVESTIGATION METHODOLOGY IN THE FORMATION OF THE DOCTRINE OF CRIMINALISTIC SCIENCE

ABSTRACT. The aim of the article is to clarify the mutual influence of the theory of criminalistic and the theoretical foundations of criminalistic methodology and the role of the latter in the formation of the criminalistics doctrine.

It is noted that criminalistic methodology is an integral part of criminalistic, and therefore solves its problems in line with the overall purpose of criminalistic science: knowledge and further practical use of knowledge about the patterns of crime, the mechanism of its reflection in media, the organization of search and cognitive activities. develops technologies, methods and tools for detecting and investigating criminal offenses.

It is emphasized that the theoretical provisions of criminalistic methodology of investigation are based on a number of general principles of criminalistic, which include: 1) separation of two interrelated objects of criminalistic analysis – crime (criminal activity) and investigation (investigative activity); 2) research of the specified objects from positions of activity, system, functional, technological, heuristic and information approaches; 3) understanding the essence of the investigation as an informational and cognitive activity.

Cognitive, informational and organizational-managerial aspects of investigative activity in the light of the mentioned principles of criminalistic are singled out, which

significantly influences the understanding of the content and tasks of criminalistic methodology, development of theoretically substantiated practical recommendations on optimal organization of investigation of certain categories of offenses.

It is noted that criminalistic methodology not only uses general and individual criminalistic teachings and theories, but itself develops its own theoretical foundations, which are a systematic scientific formation, which reflects the purpose, objectives, essence and specific elements of criminalistic methodology.

It is pointed out that certain theoretical provisions, concepts and categories that emerged in criminalistic methodology (forensic classification, criminalistic characterization of crimes, typical investigative situations, etc.) over time began to be considered as separate theories of criminalistic.

The purpose of the theoretical provisions of the criminalistic methodology of crimes is to create a theoretical basis, which forms a system of scientific approaches and principles of construction of individual methods of investigation of different levels and conditions of their application in practice.

The tasks of criminalistic methodology are considered: 1) development of principles of formation of separate methods of investigation; 2) development of recommendations for their adaptation and application in the investigation of specific criminal offenses; 3) development of recommendations for the construction of methods of investigation in criminal proceedings in the absence of scientific methods for the investigation of the relevant category of criminal offenses.

It is noted that under the condition of correct definition of the principles of scientific formation of separate methods it is expedient to create a general (basic) model of criminalistic methodology of investigation. Specific principles of formation of separate criminological methods which are marked by concrete-methodical, pragmatic and programmed orientation are resulted and substantiated.

The system of principles of adaptation of separate techniques to a concrete case of investigation of a criminal offense is offered.

It is noted that it is advisable to distinguish between the strategic and tactical level of the investigation, which gives it a systematic and technological, allows you to clearly identify the final and intermediate, general and local tasks, as well as ways to solve them. In this sense, criminalistic methodology can be considered as a strategy of investigation.

It is concluded that the criminalistic methodology of investigation as the final section of forensics synthesizes all its scientific achievements in order to create a system of effective recommendations for the investigation of criminal offenses. It also plays a significant role in shaping the doctrinal provisions of criminalistic, enriching and developing its theory, transforming and putting them into practice in the investigation of various types and forms of criminal offenses.

KEYWORDS: criminalistic methods of investigation; doctrine of criminalistic; theoretical provisions of criminalistic methodology; tasks and principles of formation of criminalistic methodology; basic model of investigation methodology; investigation strategy and tactics.